

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

JULIA HAUTAOJA

Sijoitettujen nuorten kokemuksia koulukiusaamisesta

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
2020

Tekijä Hautaoja, Julia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 4/2020
	Sivumäärä 31	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Sijoitettujen nuorten kokemuksia koulukiusaamisesta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena on sijoitettujen nuorten koulukiusaaminen. Opinnäytetyössä tutkittiin haastattelujen avulla sijoitettujen nuorten kokemuksia koulukiusaamisesta ja käsiteltiin koulukiusaamista sekä sen ehkäisemistä. Tavoitteena oli kartoittaa sijoitettujen nuorten tuen tarvetta koulukiusaamiseen nähden ja etsiä heidän kokemuksistaan niitä keinoja, jotka on koettu toimiviksi hyvinvoinnin edistämisen ja voimavarojen kannalta.</p> <p>Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta ja haastatteluista. Opinnäytetyössä avataan haastattelun kysymysten teemoja teoria- ja tutkimustiedon valossa. Teoreettinen viitekehys luo pohjan tälle opinnäytetyölle. Haastattelin kolme lastensuojelulaitokseen sijoitettuna ollutta nuorta ja haastatteluosuudessa avaan näiden kolmen haastattelun sisältöä. Haastattelujen avulla todettiin, että sijoitetut nuoret ovat kokeneet paljon kiusaamista ja toimiville keinoille kiusaamisen vähentämiseksi tai sen lopettamiseksi on yhä tarvetta.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tuoda lisää kokemusperäistä tietoa suoraan Konkari-kodissa sijoitettuina olleilta nuorilta. Opinnäytetyössäni halusin tuoda esiin myös ajankohtaista tietoa koulukiusaamiseen liittyen, jotta tietoa voitaisiin hyödyntää sekä sijaishuollon nuoren, lastensuojelun kasvatusohjaajan ja myös perheenjäsenen näkökulmasta.</p>		
<u>Asiasanat</u> koulukiusaaminen, sijaishuolto, lastensuojelu		

Author Hautaoja, Julia	Type of Publication Bachelor's thesis	Date 4/2020
	Number of pages 31	Language of publication: Finnish
Title of publication The experiences of school bullying from the view of young people placed in care		
Degree program Degree program in Social Services		
<p>The topic of this thesis is school bullying of young people placed in children's home. The thesis examined the experiences of young child welfare customers in school bullying through interviews and dealt with school bullying and its prevention. The aim was to map the need for support for placed young people in relation to school bullying and to look into their experiences for ways that have been perceived to work in terms of promoting well-being and resources.</p> <p>The thesis consists of a theoretical part and interviews. The themes of the interview questions are opened in the thesis in the light of theoretical and research information. The theoretical framework provides the basis for this thesis. I interviewed three young people who have been customers of child welfare and placed in a children's home, and in the interview section I open the content of these three interviews. Interviews revealed that placed young people have experienced a lot of bullying and that there is still a need for effective measures to reduce or stop bullying.</p> <p>The purpose of this thesis was to bring more experiential information directly from young people placed in the Home of Konkari. In my thesis, I also wanted to highlight current information related to school bullying, so that the information could be utilized from the perspective of a young person placed in care, a child welfare education counselor and also a family member.</p>		
<u>Key words</u> school bullying, child welfare, children's home		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KIUSAAMISEN VIITEKEHYS	7
2.1	Koulukiusaaminen ja mielenterveys.....	7
2.2	Sijoitetut nuoret ja kouluterveyskyselyn tuloksia	9
2.3	Koulukiusaamisen ehkäiseminen	12
2.4	Empowering parents- kansainvälinen ohjelma.....	15
3	TUTKIMUSMENETELMÄ	17
3.1	Tutkimuksellinen toteutusmalli	17
3.2	Puolistrukturoitu haastattelu	18
4	HAASTATTELUT	19
4.1	Kysymykset	19
4.2	Haastattelujen tulosten arviointi	27
5	POHDINTA	28

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni haluan selvittää lastensuojelun piiriin kuuluvien sijoitettujen nuorten kokemuksia koulukiusaamisesta. Haluan selvittää mitkä toimenpiteet ovat heitä auttaneet sekä millaista apua he olisivat kaivanneet, jos oikeanlaista tukea ei ole ollut saatavilla. Tarkoitukseni on siis kartoittaa sijoitettujen nuorten tuen tarvetta koulukiusaamiseen nähden ja etsiä heidän kokemuksistaan niitä keinoja, jotka on koettu toimiviksi hyvinvoinnin edistämisen ja voimavarojen kannalta, ja joihin tulisi tulevaisuudessa keskittyä. Avaan myös kiusaamisilmiötä ja otan huomioon vanhempien tukemisen näkökulman tärkeyden nuorten ja lasten hyvinvoinnin sekä ongelmien ennaltaehkäisyn kannalta.

Ajankohtainen kysymys edelleen on, miten tulisi tarttua lasten ja nuorten yksinäisyyden sekä koulun ja luokan ilmapiiriongelmiin. Oppilaitoksissa ja niiden ympäristöissä sekä nykyajan some-maailmassa tapahtuva kiusaaminen on laaja ongelma. Jokaisella lapsella ja nuorella tulisi olla mahdollisuus turvalliseen kasvuympäristöön. Väkivaltaa, syrjimistä ja kiusaamista esiintyy huolestuttavan paljon sekä kouluissa että vapaaajalla. Tutkimusten mukaan tälläkin hetkellä Suomen peruskouluissa kiusataan toistuvasti, jopa yhtä lasta kymmenestä (MLL [www-sivut](#)). Sijoitettujen lasten ja nuorten elämäntilanne on monilta osin erilainen verrattuna vanhempiensa luona asuvien tilanteeseen. Tämä näkyy erityisesti perhesuhteissa ja perheen sosioekonomisessa asemassa sekä yksilöllisissä tekijöissä. On myös tutkittu, että sijoitetut lapset ja nuoret kokevat koulukiusaamista sekä väkivaltaa enemmän kuin vanhempansa luona asuvat. (Ikonen, Hietämäki, Laakso, Heino, Seppänen & Halme 2017, 1.)

Haastattelin kolme Porin Konkari-kodissa sijoitettuna ollutta nuorta, joilla on koulukiusaamisen kohteena olemisen taustaa. Suunnittelin seitsemän kysymyksen rungon, jonka tarkoitus oli auttaa nuoria hahmottamaan aihealueen eri osia. Yksi kysymys kohdistuu Konkari-kodin toimintaan ja erityisesti nuorten kokemuksiin Konkari-kodin toi-

minnan antamasta tuesta koetun kiusaamisen keskellä. Tarkoitukseni on siis keskittyä koulukiusaamisen vaikutuksiin ja kokemuksiin nimenomaan sijoitettujen nuorten näkökulmasta. Puolistrukturoidulla haastattelulla pyrin hakemaan kokemusperäisiä vastauksia liittyen koulukiusaamiseen, avun saatavuuden kokemuksiin kiusaamisen kohteena olemisen keskellä sekä näissä tilanteissa omien voimavarojen hyödyntämisestä.

Työelämäyhteyteni opinnäytetyön viitekehykseen tulee lastensuojelun puolelta. Lastensuojelulaitos JuSa-Kodit Oy:n Konkari-koti on kaupunkiyksikkö. Konkari-kodissa on valmiudet kiireellisiin sijoituksiin sekä avo- että sijaishuollon sijoituksiin ja avo- huollon palveluihin. Näihin lukeutuvat muun muassa perhetyö, lastensuojelun jälki- huolto ja tukihenkilötoiminta. Konkari-koti on tarkoitettu lastensuojelun sijaishuollon tarpeessa oleville huostaan otetuille ja avo- huollon tukitoimin sijoitetuille 10-17- vuotiaille lapsille. Lastensuojelun terapeutin kasvatusta- ja hoitotyö ohjaavat Konkari- kodin toimintaperiaatteita.

Opinnäytetyölläni pyrin tuomaan lisää kokemusperäistä tietoa suoraan Konkari- kodissa sijoitettuihin nuorilta. Päämääräni on selvittää, mitkä toimenpiteet on ko- ettu hyödyllisiksi kiusaamista kohdattaessa, millaista apua oltaisiin mahdollisesti kai- vattu ja oliko apu ylipäänsä saatavilla sitä tarvittaessa. Pyrin siis kartoittamaan toimi- via keinoja koulukiusaamiseen ja nuorten omiin voimavaroihin nähden, jotta tätä tietoa voitaisiin hyödyntää sekä sijaishuollon nuoren että lastensuojelun kasvatusohjaajan ja myös perheenjäsenen näkökulmasta.

2 KIUSAAMISEN VIITEKEHYS

2.1 Koulukiusaaminen ja mielenterveys

Suuri osa aikuisiän mielenterveysongelmista saa alkunsa nuoruudessa. Toisinaan on vaikeaa määritellä, mikä on nuoren normaalia käytöstä ja mikä ei. Apua kannattaa hakea aina mieluummin matalalla kynnyksellä kuin jäädä seuraamaan tilannetta liian pitkäksi aikaa. (MLL [www-sivut](#).) Koulukiusaaminen ja mielenterveyden ongelmat kulkevat käsi kädessä.

Psykiatria on lääketieteen erikoisala, joka tutkii ja hoitaa mielenterveyden häiriöitä. Psykiatrisia häiriöitä luonnehtivat kliinisesti merkitsevät psyykkiset oireet, jotka yhdessä muodostavat erilaisia oireyhtymiä. (Lönnqvist & Lehtonen 2008, 14.) Kun kiusaaminen erilaisine muotoineen aiheuttaa kiusatussa erilaisia oireita, kiusattu mielleltään helposti psyykkisesti sairaaksi. Usein oletetaan, että syy kiusatun ongelmiin on hänen perhetaustassaan tai henkilökohtaisissa ominaisuuksissaan. (Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi 2015, 21.) Nuoren mielenterveyden haasteet ovat useimmiten monen eri asian yhteisvaikutusta, eikä niiden syntymisellä ole välttämättä mitään tekemistä vanhemman kanssa. On tärkeää, että myös vanhemmalla on taho, jonka kanssa puhua tilanteeseen liittyvistä tunteista ja ajatuksista. (MLL [www-sivut](#).) Nuoruudessa mielenterveyden häiriöt ovat noin kaksi kertaa yleisempiä kuin lapsuusiässä. Samanaikaissairastaminen eli komorbiditeetti on yleistä nuorilla; suuri määrä mielenterveyden häiriön omaavista nuorista, usein kärsii vähintäänkin kahdesta samanaikaisesta häiriöstä. (Suomen työterveyslääkäriyhdistys r.y. [www-sivut](#).) Yksi häiriö voi altistaa toiselle, tai kahdella eri häiriöllä voi olla useita yhteisiä riskitekijöitä. Koulukiusaaminen on yhteydessä moniin eri mielenterveyden häiriöihin nuoruusiässä. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2008, 597.)

Nuorten mielenterveyden häiriöt ilmenevät eri tavoin kouluympäristössä. Enemmän kuin joka neljäs sijoitetuista nuorista kokee koulu-uupumusta ja ahdistuneisuuteen liittyviä oireita (Ikonen ym. 2017, 8). Osallisuus koulukiusaamiseen niin uhrina kuin kiusaajana on yhteydessä sekä internalisoiviin että ekstrenalisoiiviin häiriöihin (Marttunen & Kaltiala-Heino 2008, 627). Internalisoiviin häiriöihin lukeutuu esimerkiksi

masennus ja ahdistuneisuus, kun taas eksternalisoivat häiriöt näkyvät selkeämmin ulospäin esimerkiksi impulsiivisuutena tai uhmakkuutena (Mielenterveystalo www-sivut.). Jos ahdistuneisuus kasvaa suureksi, voi se johtaa erilaisten oireiden muodostumiseen. Näistä yleisimpiä ovat erilaiset pelkotilat, levottomuus, unettomuus, keskittymisvaikeudet, paniikkihäiriöt tai vaikeammat psykiatriset häiriöt. (Junttila 2015, 99.) Koulukiusaamiseen osallisten nuorten kohdalla tulisikin aina perehtyä myös mahdollisiin psykiatrisiin ongelmiin ja ohjata heidät tilanteen vaatiessa tarkoituksenmukaisen avun pariin. Koulukiusaaminen on yksi suuri syy nuorten mielenterveysongelmien takana. Masennus ja käytöshäiriöt ovat yleisin syy hakeutua psykiatriseen hoitoon ja myös sijoitettujen nuorten taustalta löytyy usein näitä ongelmia. Masennusoireiden taustalta saattaa löytyä nimenomaan pitkäaikaisen koulukiusaamisen seurauksena syntynyt traumatisoituminen. (Hamarus ym. 2015, 11.)

Nuorten oireet harvoin tunnistetaan kiusaamisesta johtuviksi. Tämän seurauksena nuorta viedään edestakaisin terveydenhoitajan, lääkärin ja psykiatrisen hoidon välillä. Lapsen tai nuoren oireillessa kiusaamisesta johtuen ei psykiatrinen hoito ole vastaus koko ongelmaan tai auta hänen todellista tilannettaan, jos itse kiusaamista ei ollenkaan käsitellä. Kiusaamiskokemukset sivuutetaan helposti, koska niiden ajatellaan olevan marginaalisia. (Hamarus ym. 2015, 12-13.) Yksinäisyyden kokemukset ja kiusatuksi tuleminen yhdessä kasvuympäristön muutosten ja elämäntapahtumien kanssa ovat yhteydessä sijoitettujen nuorten psyykkiseen hyvinvointiin sekä koulussa että vapaaajalla (Ikonen 2017, 8). Kiusaamisilmiön dynamiikan sekä syntymekanismien ymmärtäminen on erittäin tärkeää sekä auttajalle, että kiusatulle. Oleellista on, että kiusattu pystyisi näkemään kiusaamisen oman itsensä ulkopuolella, niin sanottuna yhteisön kipuna, eikä kiusaaminen pääse kiinnittymään liikaa kiusatun identiteettiin ja muokkaamaan sitä läpi elämän. (Hamarus ym. 2015, 17.)

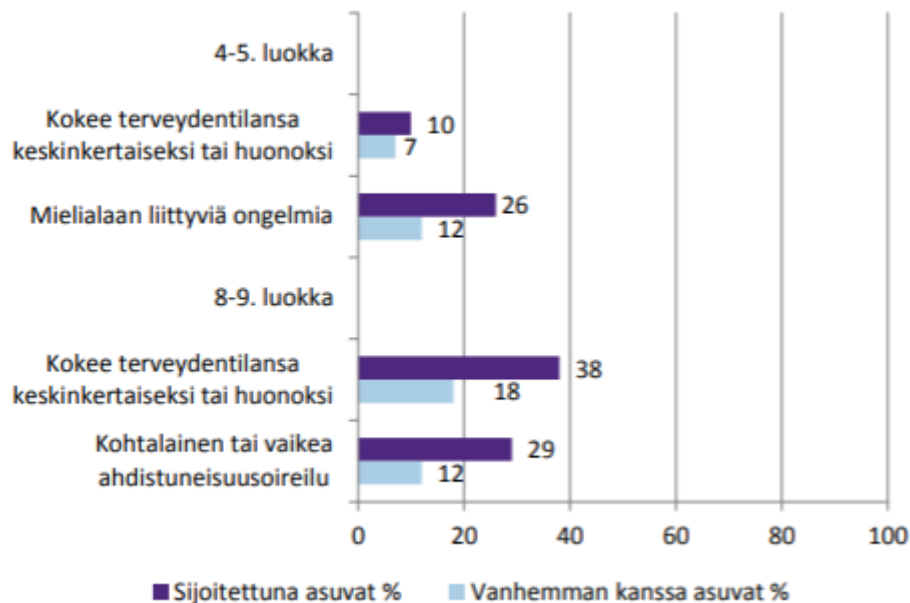
Aggressiivisen kehityksen ehkäiseminen on tärkeää. Vanhemmat voivat pyrkiä vähentämään oman lapsensa riskiä päätyä kiusaajaksi tai kiusatuksi. Kiusaaminen ja aggressiivinen käyttäytyminen kehittyvät helpommin ympäristössä, jossa lapsi näkee aggressiivisia malleja ja jossa hänen aggressiivinen käyttäytymisensä sallitaan. Aggressiiviseen käyttäytymiseen tulisi johdonmukaisesti puuttua jo varhaisessa vaiheessa, eikä antaa lapsen tahtoa läpi aggressiivisuuden avulla. Kiusaamista ehkäisee se, ettei lapselta hyväksytä aggressiivista tai ilkeää käytöstä ketään kohtaan. (Salmivalli 2016, 14.)

Yhteiskunnassa ymmärretään yhä paranevissa määrin ajoissa kiusaamiseen puuttumisen merkitys. Koulusurmat ovat traagisesti muistuttaneet meitä siitä, millaisia seurauksia pahimmillaan täydellinen vertaisryhmästä syrjäytyminen ja vuosia jatkunut kiusaamisen kohteena oleminen - voivat liittyessään muihin riskitekijöihin nuoren elämässä - johtaa. Myös kiusaamisella ja nuorten tekemillä itsemurhilla on selvä yhteys. Mielen terveyden häiriöt nostavat tätä riskiä ja kiusaaminen taas itsessään pahentaa mielen hyvinvointia ja nuoren oireilua. Vaikka kiusatuksi joutumisen seuraukset eivät aina ole yhtä traagisia, on erityisesti pitkään jatkuva kiusatuksi tuleminen aina uhka terveelle kehitykselle. (Salmivalli 2016, 7.)

2.2 Sijoitetut nuoret ja kouluterveyskyselyn tuloksia

Kattavimmin kiusaamista ja siinä tapahtuneita muutoksia on tutkittu Suomessa kouluterveyskyselyiden yhteydessä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2017 tehdyn tutkimuksen mukaan sijoitetuista nuorista lähes neljä kymmenestä koki terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi. Tutkimuksen mukaan sijoitetuilla lapsilla on yli kaksinkertainen riski kokea mielialaan liittyviä ongelmia verrattuna vanhempansa kanssa asuviin ikätovereihin. Tuloksista tulee myös ilmi, että lähes joka kolmas sijoitettu nuori kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuusoireilua, kun taas saman ikäisistä vastaavaa oireilua kokee vain joka kymmenes. (Ikonen, Hietamäki, Laakso, Heino, Seppänen & Halme 2017, 3.)

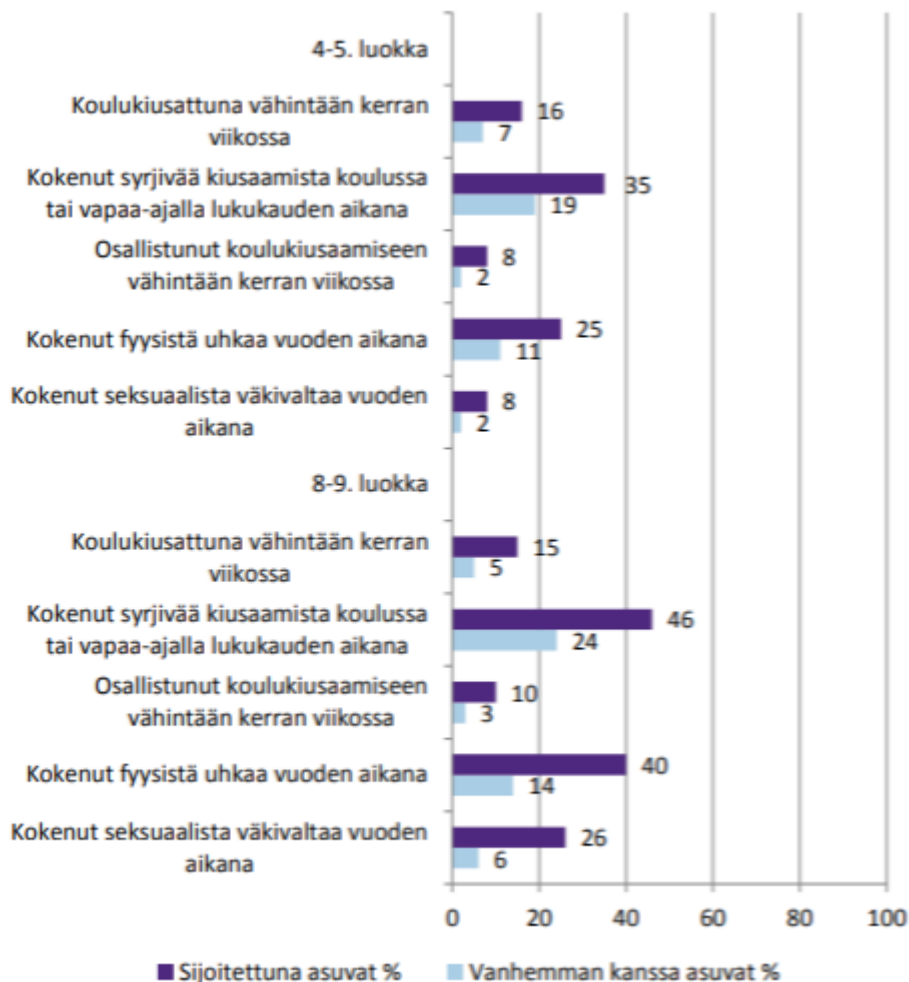

Kuva 1. Lasten ja nuorten koettu terveys (THL 2017)

Sijoitetut lapset ja nuoret kokevat myös enemmän koulukiusaamista ja väkivaltaa verrattuna vanhempansa luona asuviin. Vuonna 2017 tehdyn tutkimuksen mukaan noin joka kuudes sijoitettu lapsi ja nuori kokee koulukiusaamista jopa viikoittain. Sijoitetuista nuorista huomattavasti useampi kokee syrjivää kiusaamista kuin kotonaan asuva nuori. Tutkimuksessa syrjivä kiusaaminen on määritelty kiusaamisena, joka liittyi vastaajan ulkonäköön, sukupuoleen, ihonväriin, kieleen tai taustaan, vammaisuuteen, perheeseen tai uskontoon. (Ikonen ym. 2017, 5.)

Koulu on tärkeä kasvualusta ja ympäristö nuorelle. Tavanomaisen näkyvän kouluissa tapahtuvan kiusaamisen rinnalle on noussut yhä enemmän sosiaalisen median ympäristöissä tapahtuva kiusaaminen sekä syrjiminen. Syrjivään kiusaamiseen lukeutuu ot-rakismi, jossa satutetaan ilman sanoja jättäen nuori kokonaan kouluyhteisön ja ystäväpiirien ulkopuolelle. Ulkopuolisuuden, osattomuuden ja merkittämättömyyden tunne, saavat aikaan henkistä pahoinvointia ja voivat johtaa mielen vakavaan sairastumiseen. (Junttila 2019, Valtakunnalliset kuraattoripäivät.) Sijoitetuista lapsista ja nuorista useampi kokee itsensä yksinäiseksi verrattuna vanhempiensa luona asuviin. Näillä lapsilla on myös suurempi riski tulla koulukiusatuiksi ja kokea syrjivää kiusaamista. (Ikonen ym. 2017, 7.) Myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret joutuvat yhä kokemaan kiusaamista ja syrjintää. Suomalainen koulu koetaan heteronormatiivisena seksuaali-

suuden ja sukupuolisuuden moninaisuuden ulossulkevana tilana (Hangelin 2019, Valtakunnalliset kuraattoripäivät). Kouluissa tulisi olla erilaisuutta hyväksyvä ilmapiiri, sillä se helpottaisi jokaista nuorta hyväksymään itsensä sellaisena kuin on.

Kuvio 2. Lasten ja nuorten kasvu ympäristön turvallisuus (THL 2017)

THL:n tutkimuksen mukaan sijoitetuista lapsista neljännes ja nuorista neljä kymmenestä on kokenut fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksessa fyysinen uhka on määritelty sisältämään varkauden tai sen yrityksen väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla, vahingoittamisella uhkaamisen ja fyysisen väkivallan. (Ikonen ym. 2017, 5.)

On yleistä, että kiusatut pitävät kokemansa väkivallan fyysisen tai henkisen väkivallan salassa. Väkivallan muodosta riippumatta, kiusattu saattaa peitellä tilannetta ja mah-

dollisia vammojaan tai puolustella toisen käytöstä sekä etsiä syytä kiusaamiseen itseltään. Äkillisen väkivallan teon uhriksi joutuneen voi olla vaikea hyväksyä tapahtunutta, jolloin apua saatetaan hakea vasta pitkän ajan kuluttua. Vakavan ja fyysisen kiusaamisen kohdalla ei aina olla tietoisia, että kyseessä on väkivaltarikos ja asia olisi hyvä saattaa myös viranomaisten tietoon. Kiusaamisen ja väkivallan uhriksi joutumiseen liittyy usein syyllisyyden ja häpeän tunteita, jotka ehkäisevät avun hakemista. (Suomen mielenterveys ry [www-sivut](#).)

2.3 Koulukiusaamisen ehkäiseminen

Yksi tärkeimmistä lähtökohdista kiusaamisen ehkäisemiselle ja vähentämiselle on jo olemassa olevan kiusaamisongelman rehellinen myöntäminen ja kokonaiskuvan tiedostaminen. Jos asiaa vähätellään tai sitä ei ollenkaan nähdä, ei kiusaamisen vastainen työ voi kunnolla lähteä käyntiin. (Salmivalli 2016, 76.) Jokaisessa koulussa tulisi olla selkeät toimintamallit kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteisiin ja koko koulun on tärkeää sitoutua kiusaamisen vastaiseen työhön. Pelkkä hyvän hengen tai ilmapiirin luominen ei auta poistamaan ongelmaa, jokaiseen kiusaamistapaukseen pitää puuttua nopeasti ja tosissaan. (MLL [www-sivut](#).)

Koululuokkien ryhmänormit ovat usein kiusaamista edistäviä. Normilla tarkoitetaan ryhmässä vallitsevia, usein ääneen lausumattomia sääntöjä siitä, miten ryhmässä tulisi toimia tullakseen hyväksytyksi ja mikä puolestaan ei ole suotavaa. (Salmivalli 2016, 58.) Näihin normeihin tulisi puuttua niiden vaikuttaessa negatiivisesti nuorten väliseen kanssakäymiseen ja pyrkiä vahvistamaan ryhmän henkeä. Kiusaamiseen puuttuminen on aina aikuisen asia, myös mahdolliset tukioppilaat voisivat havainnoida kiusaamista ja ilmoittaa siitä opettajille. Tärkeää olisi madaltaa nuorten kynnystä kertoa itse kiusaamisesta. Se voisi onnistua esimerkiksi postilaatikon avulla, johon kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen kiusaamistapauksesta (MLL [www-sivut](#).).

Koululaisten huonovointisuuteen on onneksi havahduttu laajemmin. Perusopetuslakiin ja -asetuksiin, perusopetussuunnitelman perusteisiin, erityisopetuksen käytäntöi-

hin ja useisiin muihin opetusta ja koulutusta koskeviin toimeenpano-ohjelmiin ja ohjeisiin on lisätty lasten ja nuorten sosioemotionaalisen hyvinvoinnin huomioiminen. Elokuussa 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki linjaa koulun roolia oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa, huomioimisessa ja varhaisessa puuttumisessa entistä tiukemmin (Junttila 2015, 24-25). Lakia on sittemmin päivitetty joulukuussa 2017. Lain avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä turvallisen ja terveellisen oppimisympäristön luomista, ehkäistään syrjäytymistä, edistetään mielen-terveyttä sekä oppilaitosyhteisön hyvinvointia. (Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 886/2017, §6.) Pelkillä lainsäädännöllisillä muutoksilla ja koulua koskevilla velvoitteilla on kuitenkin vaikea saada kiusaamista konkreettisesti vähene-mään, ellei samalla ole tarjolla tehokkaita käytännön välineitä kiusaamisen ehkäise-miseksi ja siihen puuttumiseksi (Salmivalli 2016, 26). Kiusaamista koskeva kysely on hyvä tapa edistää tietoisuutta kiusaamisen laajuudesta, jotta saadaan selville oman luokan tai koko koulun tilanne.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on selvittänyt toimivia keinoja, miten ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen sekä edistää koulurauhaa. Ennaltaehkäisevän työn merkitys on suuri. Jo varhaiskasvatuksessa aloitettu ennaltaehkäisevä työ vähentää kiusaamisen ongelmien syntymisen todennäköisyyttä. Kiusaamista tulisi siis ehkäistä jo päiväkodeissa. Kiu-saamisen ehkäiseminen ja työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa liittyy erityisesti toimintakulttuurin kehittämiseen. Opettaja on avain-asemassa luokan työrauhan rakentajana sekä ylläpitäjänä. Siksi hyvinvoinnin ja työ-rauhan edistämiseen sekä yksinäisyyden ja kiusaamisen ehkäisemiseen liittyvää peda-gogista osaamista tulisi painottaa opettajien koulutuksessa. (Opetus- ja kulttuurimini-steriö [www-sivut](http://www.sivut).)

Kiusaamisesta ajatellaan usein harhaanjohtavasti, että kiusaaminen olisi kiusatun eri-laisuuden syy. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa tavallinen lapsi tai nuori. Ryhmässä kenelle tahansa voidaan tuottaa erilaisuuden leima, joka nimetään kiusaamisen syyksi. Kiusaamisen syy syntyy kiusaajaryhmässä nimittelemällä, haukkumalla ja puhumalla pahaa kiusatun selän takana. (Hamarus 2016, 1.) Kun kiusaamisen dynamiikka avataan nuorille, heitä voidaan auttaa näkemään ja ymmärtämään ilmiön ytimen. Kiusaaminen on kipu yhteisössä, eikä se saa alkuaan kiusatun ominaisuuksista - ilmiön avaaminen

tuo kiusaajan tarkoitusperät julki, ja avoimuus vie voimaa piiloiselta vallankäytöltä. Kiusaamisilmiön ymmärtäminen siis suojaa kiusattua. (Hamarus 2015, 39.)

Kiusaamisen vastaiset työryhmät edistävät sitoutumista kiusaamisen ehkäisemiseen. Joissakin kouluissa on perustettu tällaisia työryhmiä, joiden tehtävänä on kiusaamistapausten hoitaminen. Esimerkiksi KiVa Koulu -toimenpideohjelmaan kuuluu kussakin koulussa toimiva vähintään kolmen aikuisen muodostama KiVa-tiimi, jonka tehtävä on kiusaamistapausten selvittäminen. (Salmivalli 2016, 81.) Turun yliopistossa on kehitetty tämä kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma nimeltään KiVa Koulu. KiVa Koulu -toimenpideohjelmaan sisältyy sarja peräkkäisiä selvittämiskeskusteluja, joka käynnistyy kiusaamisen tultua ilmi (Salmivalli 2016, 127). KiVan on tutkimuksessa todettu olevan yksi tehokkaimmin kiusaamista ehkäisevistä ohjelmista. Suomessa KiVa Koulu -ohjelmassa on mukana yli 900 koulua ja Suomen lisäksi ohjelma on käytössä monessa muussakin maassa. (KiVa Koulu [www-sivut](#).) Kiusaamisen ehkäisyä on hyödyllistä lähestyä ottaen ensisijaisesti huomioon myönteiset tavoitteet ja toimintatavat. Hyvinvoinnin tukemiseen keskittyminen voi toimia ehkäisevästi myös muihin kiusaamiseen liittyviin ilmiöihin kuten syrjintään, häirintään ja vihapuheisiin. Keskittyminen myönteisiin tavoitteisiin kannustaa koko kouluyhteisön kiusaamista ennaltaehkäisevään työhön. (MLL [www-sivut](#).)

Kiusaamisaihetta on alettu käsittelemään enemmän mediassa ja esimerkiksi erilaisissa televisiosarjoissa ja dokumenteissa, jotka tavoittavat myös nuorempaa katseluyleisöä. Yksi mieleenpainuva teos on Arto Halosen ohjaama, Valkoinen raivo – dokumenttielokuva. Se kertoo koulukiusatun Laurin tositarinan. Dokumentin Lauri on luonut teorian ”valkoisesta raivosta”. Hänen mukaansa useat ihmiset ovat koulukiusaamisen ja lapsuudessa koetun trauman seurauksena täynnä valkoista raivoa. Se voi äärimillään johtaa jopa kouluampumisiin ja muihin väkivaltaisiin tekoihin. (Yle [www-sivut](#).) Tämän kaltaisia tositarinoita kiusaamisesta ja siitä, mihin se voi pahimmillaan johtaa, olisi tärkeää näyttää myös nuorille, jotta he ymmärtäisivät asian vakavuuden.

2.4 Empowering parents- kansainvälinen ohjelma

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta on ensisijaisen tärkeää huolehtia myös vanhempien jaksamisesta ja tukemisesta, jotta he kykenevät antamaan lapselle turvallisen ja vakaan kasvuympäristön. Osallistuin kansainväliseen vanhemmuuden konferenssiin vuosina 2018 Liettuassa sekä 2019 Nottinghamin yliopistolla Englannissa. Vuoden 2019 konferenssissa käsiteltiin hyvin vaikeita vanhemmuuteen liittyviä asioita: vankilassa olevien ja vankilasta vapautuvien vanhempien tukemista vanhemmuudessa, seksuaaliseen kaltoinkohteluun syyllistyneiden vanhempien kanssa työskentelyä, lasten hyvinvoinnin tilaa ja sitä, mikä aikuisten vaikutus on siihen. (International Parenting Conference 2019.) Näillä kaikilla asioilla on vaikutus siihen, joutuuko lapsi tai nuori muuttamaan pois kotoaan ja hakemaan suojaa turvallisemmasta kasvuympäristöstä, esimerkiksi sijaishuollon parista - hyvinvoivat vanhemmat ovat hyvinvoivien lapsien voimavara. Omat vanhemmat ovat tärkeä tuki nuorelle, mutta joskus tarvitaan lisäksi kodin ulkopuolista apua.

Huonovointinen tai elintasonsa kanssa kamppaileva vanhempi on harvoin kykenevä tukemaan lapsen hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla, vaikka kuinka tekisi parhaansa ja tahtois pelkkää hyvää lapselleen. Tällöin yhteiskunnan tehtävä olisi tukea myös vanhemman hyvinvointia, jotta vanhempi pystyy olemaan riittävän hyvä äiti tai isä lapselleen. Vanhemmilla on tärkeä rooli kasvatuksessa ja myös kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Vanhemmuuden tukeminen olisi tärkeä saada helposti kaikkien vanhempien ulottuville. Tukea pitäisi olla saatavilla konkreettisesti siellä, missä lapsiperheet ovat - päiväkodeissa, kouluissa ja muissa arkisissa elinympyröissä. Yhteisöllinen, vanhemmuuden huomioiva toimintakulttuuri lisää hyvinvointia ja tuo erilaiset perheet samaan yhteisöön.

Nottinghamin konferenssista kiusaamiseen ja vanhemmuuden tukemiseen liittyen jäi erityisesti mieleen avauspuheenvuoron pitäjä "Annie", joka kertoi oman tarinansa. Hänellä on myös henkilökohtainen blogi *Surviving Saveguarding - A Parent's guide to a child protection process*. Annien ja hänen perheensä henkilöllisyyden suojaksi hän ei käytä oikeaa nimeään. Hän toimii kokemusasiantuntijana ja antaa tukea, apua sekä neuvoja niitä tarvitseville vanhemmille. Asioiden jakaminen muiden samassa ti-

lanteessa olevien tai olleiden vanhempien kanssa auttaa jaksamaan. Vertaiset ymmärtävät, mistä on kyse. Annie otti puheessaan esille nimenomaan sen, että vanhemman ei pitäisi joutua kokemaan huonommuutta tukea tarvitessaan ja yhteiskunnan tehtävänä on normalisoida vanhemmuuden tukeminen sekä tarjota sitä riittävän ajoissa perheen tarpeet huomioiden. Näin tuetaan sekä edesautetaan myös lapsen tervettä ja turvallista kasvua. Annien vanhin poika tappoi itsensä 26-vuotiaana, perheen rankan elämän ja myöhemmin selvinneen pojan pitkäaikaisen kiusaamisen seurauksena.

“He had a mother who had mental health problems who was depressed, anxious, suffered massively debilitating panic attacks, who would self-harm, who would starve herself, or binge and make herself sick. He had a mother who would be drawn towards abusive relationships; emotionally and physically. He saw his mother with bruises. He heard his mother cry and sit in the corner frightened and rocking herself backwards and forwards.” (Annie - Surviving Saveguarging [www-sivut.](#))

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1 Tutkimuksellinen toteutusmalli

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen. Tämä tutkimus on siis kvalitatiivinen eli laadullinen ja tutkimustyypiltään empiirinen eli kokemusperäinen tutkimus. Aineiston keräämis- ja analyysimetodit korostuvat empiirisessä analyysissä, eikä yksittäisiä ihmisiä saa identifioida eli tunnistaa aineistosta, tämä on eettisesti tärkeää huomioida (Tuomi & Sarajärvi 2002, 20–21). Varsinkin kun kyseessä on kiusaaminen, sillä se on monille arka elämän osa-alue ja yksityisyys halutaan säilyttää. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkimukseni pyrkii toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen, kontekstuaalisuuteen ja tulkintaan. Haastattelun tutkimus ottaa osallisen näkökulman ja tutkija pyrkii empaattiseen ymmärtämiseen. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 22–24.)

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruu on tyypillisesti haastattelua ja havainnointia, näin tutkija pääsee myös lähelle tutkittavaa kohdettaan. Usein tutkittavaksi valitaan harkinnanvaraisesti kohde. (Kiviniemi 2001, 68.) Alkuperäinen suunnitelmani oli valita haastateltavaksi useampi kiusaamista kokenut sijoitettuna ollut nuori. Kriteeriksi asetin sen, että he olivat iältään vähintään 14-vuotiaita ja Konkari-kodissa tällä hetkellä sijoitettuna tai aikaisemmin sijoitettuna olleita jälkihuollon nuoria. Valitsin näillä kriteereillä kolme nuorta, jotka olivat myös ainoat, jotka olivat halukkaita osallistumaan haastatteluun. Aluksi suunnittelin haastattelevani viisi nuorta, mutta osa näistä nuorista ei lopulta halunnut osallistua haastatteluun tai ollut tilanteensa vuoksi siihen kykenevä. Uskoisin olevan tavallista, että kiusaamista kokeneiden nuorten motivaatio tämänkaltaiseen arkaluontoiseen haastatteluun voi olla alhainen, sillä on kuitenkin hankalasta aiheesta kyse. Vaikeus saada nuoria haastateltaviksi johti siihen, että syvähaastattelin kaksi Konkari-kodissa sijoitettuna tällä hetkellä olevaa nuorta ja yhden jälkihuollon nuoren. Syvähaastattelussa haastateltavaksi valitaan muutamia informanteja, eli tietojen antamiseen käytetään erikoistuneita henkilöitä, joita perinpohjaisesti haastatellaan (Hirsijärvi & Hurme 2000, 46). Haastattelin jokaisen nuoren vain kerran, sillä aiheesta keskusteleminen ei ollut kenellekään helppoa ja aikataulujen sopiminen oli haasteellista.

3.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Tarkoituksenani oli laatia kolmelle sijaishuollon nuorelle puolistrukturoitu haastattelu. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jonka tarkoituksena on tuoda esille ja kuvata haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia sekä tunteita ja kerätä informaatiota. Haastattelu on päämäärähakuista toimintaa (Hirsijärvi & Hurme 2000, 41-43). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset olivat siis mietittynä valmiiksi ja samat jokaiselle kolmelle haastateltavalle, valmiit vastausvaihtoehdot kuitenkin puuttuivat. Haastatteluni on luonteeltaan laadullinen. Osittain järjestelty ja osittain avoin haastattelu sijoittuu formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välille. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 47.) Aihealueen huomioiden, haastattelutilanteessa on tärkeää avoimuus haastattelun kohteelle. Tarkoituksenani oli käyttää avoimia kysymyksiä ja ohjata haastateltavan vastauksia niin vähän kuin mahdollista. Tavoitteenani oli keskustelunomainen sekä avoin haastattelutilanne, jossa haastateltavalle tulee antaa mahdollisimman paljon tilaa.

Haastattelun kysymykset ovat seuraavat:

1. Ikäsi?
2. Onko sinua kiusattu ja minkälaista kiusaamista se on ollut? (koulussa tapahtuva kiusaaminen, nettikiusaaminen, muu)
3. Puututtiinko kiusaamiseen / kerroitko kiusaamisesta itse?
4. Saitko apua / millaista apua olisit mahdollisesti halunnut saada?
5. Mitkä toimenpiteet ovat auttaneet vähentämään kokemaasi kiusaamista / mitkä asiat (voimavarat) ovat auttaneet sinua selviämään kiusaamisesta?
6. Miten Konkari-kodin toiminta / henkilökunta ovat tukeneet kokemasi kiusaamisen keskellä?
7. Vapaa sana

4 HAASTATTELUT

Tarkastelen nuorten vastauksista nousseita teemoja teorian ja kirjallisuuden pohjalta. Haastatteluista nostan esiin lainauksia nauhoitetuista keskusteluista. Haastattelin kolme Konkari-kodin nuorta, joiden vastaukset edustavat otantaa kiusattujen sijoitetuina olleiden nuorten näkökulmasta.

4.1 Kysymykset

Ikäsi?

lältään haastateltavat olivat 14-18 -vuotiaita.

Jokaisesta ikäluokasta noin 10% kokee kiusaamista (Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi 2015, 7). Osa kiusatuista pääsee ajan kuluessa eroon kiusatun roolista, mutta eivät kaikki. Jopa 50% eli puolet yläkouluikäisistä kiusatuista kertookin, että kiusaaminen on heidän kohdallaan jatkunut jo useita vuosia. (Salmivalli 2016, 40.) Tämä pätee myös haastattelemini sijoitettujen nuorten kokemuksiin, sillä jokaisella heistä kiusaaminen on jatkunut useiden vuosien ajan.

Onko sinua kiusattu ja minkälaista kiusaamista se on ollut? (koulussa tapahtuva kiusaaminen, nettikiusaaminen, muu)

“On. No siis haukkumista ja sitte ala-asteel sellasta, et ollaan lyöty ja tällästä.”

“On. Tönimist, hakkaamist, huuteluu..”

“On. Koulus.”

Tutkimukset osoittavat, että valtaosa kiusaamisesta tapahtuu kouluaikana ja koulun alueella. Kiusaamiseen puuttuminen on tehokkainta siellä, missä tuo ryhmä on koolla ja missä kiusaaminen tapahtuu. (Salmivalli 2016, 48).

Kiusaaminen voi johtaa erilaisiin traumaattisiin kriiseihin, nämä jaetaan Hammerlundin mukaan neljään luokkaan. Uhkakriisissä uhka on stressitekijä, joka herättää ahdistusta. Uhka voi olla psykososiaalista uhkaa tai väkivaltaa. Nuori on jatkuvassa valmiustilassa, valmiina pakenemaan tai taistelemaan. Menetyskriisissä stressitekijä on menetys, jossa kiusattu kokee menettäneensä mahdollisuuksia elämänsä hallintaan ja tämä taas johtaa suruun, tyhjyyden tunteeseen ja omien voimien heikkenemiseen. Seurauksena opintoihin keskittyminen vaikeutuu tai estyy täysin. Vastuukriisissä nuori kokee syyllisyyttä vastuunkannon epäonnistumisesta, hän kokee tehneensä jotain väärin. Kiusattu ei useimmiten ole kuitenkaan tehnyt mitään väärää, joten hänen kokemansa syyllisyys on ansaitsematonta. Loukkaukskriisissä traumaan on liittynyt väkivaltaa, pakkoa ja avuttomuuden tunnetta. Kiusaamiseen liittyy usein fyysistä ja henkistä väkivaltaa, kuten hakkaamista, lyömistä, nöyryyttämistä tai porukasta eristämistä. (Hamarus ym. 2015, 81-82.)

“Aikalail koulussa ollu, mut on sitä ollu kaveriporukassaki.”

“Koulumatkoilla. Siin oli aina se porukka koolla.”

Kiusaaminen on piiloinen ilmiö ja tämän vuoksi opettajat tai muut eivät välttämättä tunnista tai näe tapahtuvaa kiusaamista. Opettajat usein havaitsevat vain pienen osan koulukiusaamisesta, ja yleensä heidän arvionsa esimerkiksi kiusaamiseen osallisten määrästä on alhaisempi kuin oppilaiden arvio. Kiusaaminen tapahtuu tyypillisesti välitunneilla, koulumatkoilla ja muissa paikoissa, joissa opettaja tai muut aikuiset eivät ole läsnä. (Hamarus ym. 2015, 31.) Kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten ja yhtä voimakkaiden nahistelua, vaan kiusattu on selkeästi tilanteessa alakynnessä ja puolustuskyvytön. Kiusaajilla on yleensä enemmän valtaa ja he ovat usein kiusattua fyysisesti vahvempia tai vanhempia. Kiusaaminen on rikollista toimintaa, kun se täyttää lainsäädännössä rikokselle asetetut tunnusmerkit. Tämä olisi hyvä tehdä jokaiselle lapselle ja nuorelle selväksi. Esimerkiksi kunnianloukkaukseen, laittomaan uhkaukseen, lievään pahoinpitelyyn ja pahoinpitelyyn liittyviä lakipykälää voidaan soveltaa kiusaamisen yhteydessä. Myös kiusaajan rikoskumppanina, avunantajana ja yllyttäjänä toimiminen ovat lain mukaan rangaistavia tekoja. (MLL [www-sivut](http://www.sivut.fi).)

Vaikka suurin osa oppilaista ei hyväksykään kiusaamista, ryhmässä muodostuu ääneen lausumattomia normeja, joiden paineessa helposti myötäillään sitä tai vaietaan kiusaamisesta kokonaan. Luokan normit saattavat esimerkiksi edellyttää, että kiusatun kanssa ei tulisi olla kaveri eikä edes kohdella ystävällisesti. (Salmivalli 2016, 30.) Eli vaikka enemmistö oppilaista ei hyväksy kiusaamista asennetasolla, toimivat he mahdollisessa kiusaamistilanteessa tavoilla, jotka vahvistavat ja ylläpitävät kiusaamisen kierrettä.

Puututtiinko kiusaamiseen / kerroitko kiusaamisesta itse?

“Ala-asteella siihen ei niin paljoo, mut sit yläasteella siihen puututtiin vähän enemmän.”

“Joo, kerroin vanhemmil.”

“Ei, mutsi valitti siit opettajalle ja sit koululla kukaan ei sanonu niil yhtään mitään. Eka mä kerroin sil mun parhaal kaveril, mä en ois kertonu ees mun mutsille ilman mun kaverii.”

“Kyl mä siit kerroin, mut ei koulus siihe puututtu mitenkää, vaa niinku annettiin sen olla. Sanottiin et se menee ohi, muttei menny.”

Kysyminen on tärkeää. “Millaista koulussa oli tänään?” tai “Miten koulupäivä sujui?”, nämä ovat tärkeitä kysymyksiä päivä toisensa jälkeen. Niiden avulla saadaan tietoa nuorten koulupäivien kulusta, heidän tunteistaan ja mielialastaan sekä kaverisuhteistaan. Kysymysten avulla pyritään osoittamaan oma kiinnostus ja huolenpito nuorelle ja tätä kautta helpottaa nuoren kynnystä avautua ongelmistaan, jos ja kun niitä ilmenee. (KiVa [www-sivut](http://www.kiva.fi).) Nuori saattaa aluksi kieltää ongelmansa ja pyrkiä sivuuttamaan asian täysin. Joskus nuori ei itsekään tunnista pahaan oloaan eikä ehkä ymmärrä, että hän tarvitsee apua ja tilanteeseen on puututtava ennen kuin se pahenee. On siis tärkeää osoittaa keskustelulla, että välittää nuoren hyvinvoinnista ja on hänen tukenaan.

Kiusaamiseen puuttumisen kannalta on ensisijaista, että nuori uskaltaisi kertoa kiusaamisesta opettajalle tai edes jollekin aikuiselle, joka ottaa asian tosissaan ja alkaa selvittää tilannetta. Molemmat tarvitsevat apua, sekä kiusattu että kiusaaja. Lapset eivät aina kerro kiusatuksi joutumisesta aikuisille pelätessään esimerkiksi toisten oppilaiden kosta ja tilanteen pahenemista. Kiusatut oppilaat eivät läheskään aina kerro kokemuksistaan edes kotona. He saattavat hävetä kiusaamisen kohteeksi joutumisestaan ja toiset pelkäävät vanhempiansa syyllistävän heitä ja ajattelevan, että he ovat itse aiheuttaneet kiusaamisen. Toisten lasten nimittelyt ja torjuminen saattavat saada kiusatun ajattelemaan, että itsessä on joku vika. (Mielenterveystalo www-sivut.)

Saitko apua / millaista apua olisit mahdollisesti halunnut saada?

“En. No sellasta apuu, et se olis lopetettu.”

“Se väheni sen jälkeen, kun yks mun kaverin isovelji meni huutamaa niille et lopettaa, sit se vähän väheni mut kyl se silti jatku. Se ei enää jatkunu koulumatkoilla, mut se siirty siihen, et ne jahtas mua polkupyörällä perässä ja mopoautolla välillä.”

“Niitä kiusaajien vanhempia yms. pyydettiin puhutteluun opettajien kanssa, ja kiusaajia. Nehän vaan vittuili siitä sit enemmän, ettei pysty pärjää. Oli pakko kertoa taas jollekki.”

“En. Esim. luokanvaihto ois ollu hyvä tai et niinku puututaan siihen, ko siihen ei puututtu. Sanottiin, ettei saa, mut ei sit enempää. Mä ja mun äiti yritettiin sanoo, et voisko lopettaa sen kiusaamisen, mut ei siit tullu mitään.”

Siitä, kuinka usein kiusatuksi joutuminen ja kiusaaminen loppuu koulun toimenpiteiden ansiosta tai spontaanisti itsestään, ei ole tarkkaa tietoa. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että kiusatun rooli on usein pysyvä vuodesta toiseen ja osa nuorista joutuu sietämään kiusaamista koko kouluaikinsa. Kiusaaminen tulisi saada loppumaan mahdollisimman pian, sillä nimenomaan pitkään jatkuva kiusaaminen on riski lapsen myöhemmälle kehitykselle. (Salmivalli 2016, 40.) Eri vähemmistöihin kuuluvat oppilaat, kuten maahanmuuttajat tai ne oppilaat, joilla on jokin vamma tai erityisen tuen tarpeita,

voivat muita oppilaita helpommin joutua kiusatuiksi - tämä pätee usein myös sijoitetuihin nuoriin. Koulun henkilökunnan tulisi olla erityisen valppaana, jotta he osaisivat näiden oppilaiden kohdalla ehkäistä kiusaamista tehokkaasti ja puuttua siihen.

On enemmän lapsia, jotka näkevät kiusaamista ja ovat ns. sivusta seuraajia kuin niitä, joita kiusataan. Kiusaaminen saattaa tuntua ikävältä myös lapsista, jotka näkevät sitä tapahtuvan jollekin toiselle, mutta eivät uskalla puuttua. Ensiarvoisen tärkeää olisi siis, että asiasta kerrotaan aikuisille. Aikuinen voi toimia kiusaamisen lopettamiseksi. Aikuiset voivat myös auttaa kiusaamisen kohteeksi joutunutta voimaan paremmin ja auttaa kiusaajaa toimimaan paremmin muita kohtaan. Myös kiusaajilla voi olla paha olla. He voivat hakevat teoillaan huomiota ja suosiota. Osalla kiusaajista voi olla perhe, jossa huudetaan ja kiistellään paljon. He voivat ajatella, että huutaminen ja möykkääminen on normaalia. Joitain on itseään kiusattu ja he kiusaavat, jottei heitä enää kiusattaisi. Osa kiusaajista tietää loukkaavansa ja satuttavansa toista, mutta osa ei ymmärrä tai välitä, miltä toisista tuntuu. Myös kiusaajat voivat oppia muuttamaan käytöstään. (Mielenterveystalo www-sivut.)

Mitkä toimenpiteet ovat auttaneet vähentämään kokemaasi kiusaamista / mitkä asiat (voimavarat) ovat auttaneet sinua selviämään kiusaamisesta?

“Yläasteella se loppu siihen kun niiden vanhempain otettiin yhteys.”

“Kavereiden kanssa pelaaminen autto.”

“No kaverit ain vastaanottaa lopulta kaiken.”

“Kaverit. Musiikki.”

Suomalaisessa koulukeskustelussa koulun ja kodin yhteistyötä pidetään tärkeänä. Ongelmatapauksissa yhteistyö tarkoittaa yleensä yhteisiä palaveriteita, joissa vanhemmat kutsutaan koululle tapaamiseen. Palaverissa keskustellaan oppilaan ongelmista yhdessä koulun edustajien ja usein myös oppilaan kanssa. Kiusaamistapaukset hoidetaan usein niin, että kiusaajan ja kiusatun vanhemmat pyydetään mukaan palaveriin, jossa

keskustellaan tapahtuneesta ja sovitaan yhteisesti kiusaamisen lopettamisesta (Salmivalli 2016, 127-128). Sijoitetuilla nuorilla on myös omat palaverinsa sijoituspaikoissa, myös näissä palavereissa puidaan kiusattujen ongelmia ja etsitään ratkaisuja tilanteeseen.

Useiden tutkimusten mukaan ystävät ovat nuorelle merkittävin sosiaalisen tuen lähde omien vanhempien ohella. Tytöille tyypillisiä ovat emotionaalinen tuki ja sen eri muodot. Näihin lukeutuu kuunteleminen ja lohduttaminen. Poikien ystävydessä nousee emotionaalista tukea enemmän seurapito ja ”kaveria ei jätetä” -tyyppinen ajattelu. Tavatonta ystävien välillä ei ole myöskään materiaalista ja informatiivista tukea, kuten rahan lainaaminen tai tiedon välittäminen. Valtaosa suomalaisista nuorista luottaa siihen, että ystävilta saa tukea sitä tarvittaessa. Sosiaalisesta tuesta on nuorille kiusaamisen keskellä hyötyä, tuen merkitys on ennen kaikkea emotionaalinen. Kun nuori kokee saavansa tukea, hän saattaa tuntea kuuluvansa joukkoon kiusaamisesta huolimatta. Ryhmään kuulumisen kokemus puolestaan vahvistaa sosiaalisen tuen vastavuoroisuutta nuorten yhteisössä. Vastavuoroisuus tarkoittaa, että tiiviissä kaveriporukassa nuori sekä katsoo saavansa tukea muilta että pitää luontaisena velvollisuutenaan tuen tarjoamista ystävilleen. Sosiaalinen tuki ja ryhmään kuulumisen kokemus eli emotionaalinen osallisuus muodostavatkin eräänlaisen myönteisen kehän, jossa tuki vahvistaa osallisuuden tunnetta ja osallisuus tuottaa tukea. Tällaisilla vertaissuhteissa rakentuvilla myönteisillä tuntemuksilla on suuri merkitys nuoren kokemuksellisen hyvinvoinnin kannalta. (Korkiamäki 2018, 2-3.)

Kiusaamisen loputtua on tärkeää keskittyä kiusatun voimavarojen tunnistamiseen ja auttaa kiusattua löytämään aineksia vahvemmalle itsetunnolle ja uskoa selviytymiseen. Pitkäaikaista kiusaamista kokeneille olisikin hyvä tarjota jälkihoitoa, jossa he pääsevät käsittelemään kokemaansa ulkopuolisen henkilön kanssa. Jälkihoito ei ole kaavamaista toimintaa vaan jokaisen yksilön tarpeista lähtevää tukea. (Hamarus ym. 2015, 13.)

Miten Konkari-kodin toiminta / henkilökunta ovat tukeneet kokemasi kiusaamisen keskellä?

“Than kivasti, esimerkiksi kun mulle saatiin ne lyhennetyt koulupäivät ynnä muut, kun mua on ahdistanu mennä sinne kouluun.”

“Than hyvin, täältä sai kaikses apuu kunhan pyys.”

“Mä en oo oikeen kertonu sitä täällä. Mun asiat ei kuulu muille, mä oon niin yksityinen ihminen. Mä hoidan henkilökohtaset asiat sellasen kanssa kehen mä niinku luotan enemmän, esim just perhe ja kaverit. Ja vanhan omaohjaajan kans.”

Kymmenestä jopa yli kolmeenkymmeneen prosenttia kärsii lapsuus- ja nuoruusiän aikana sosiaalisesta ahdistuneisuudesta. Pitkäaikainen kiusaaminen voi johtaa vaikeaan sosiaaliseen pelkoon ja ahdistukseen. Vaikeaan sosiaaliseen pelkoon päätyy kolmesta viiteen prosenttiin nuorista. Sosiaalisen ahdistuneisuuden esiintyvyys on huipussaan nuoruusvuosina, erityisesti yläkouluaikana, sillä itsenäistymisen paineet ja vertaisten vaatimukset ovat silloin kovimmillaan. Sosiaalisesta ahdistuneisuudesta kärsivät nuoret jäävät usein vertaisryhmien ulkopuolelle. (Junttila 2015, 98-100.) Kiusaaminen muistetaan pitkään ja jatkuessaan kiusaaminen myös traumatisoi. Se vaikuttaa kiusatun minäkuvaan, identiteettiin ja itsetuntoon. Tämä vaikuttaa siten myös kiusatun sosiaalisiin suhteisiin. Kiusattu voi pelätä hakeutumista kaveriporukkaan tai edes ikäistensä seuraan, koska hänet on niin usein torjuttu ryhmästä. Voi olla vaikeaa luottaa enää siihen, että hyväksytään mukaan. (Hamarus 2016, 2.)

Tarvittaessa koulupäivää ja myös kouluviikkoa voidaan jaksamisen tukemiseksi lyhentää erityisillä opetusjärjestelyillä (Pol 18 §). Päätös niistä tehdään osana erityisen tuen päätöstä tai erillisellä päätöksellä, jos oppilas ei saa erityistä tukea. On tärkeää, että nuorilla olisi kouluissa tukeaan ja turvanaan aikuinen, esimerkiksi luokanvalvoja, koulukuraattori tai terveydenhoitaja, joka tietää kiusatun tai muuten ahdistuneen nuoren tilanteesta ja jonka tavoittaa tarvittaessa koulupäivän aikana. Koulukuraattori on ehkäisevään lastensuojelutyöhön erikoistunut koulun sosiaalityöntekijä. Kuraattori auttaa oppilaita, joilla on vaikeuksia esimerkiksi koulunkäynnissä tai ihmissuhteissa.

Kuraattorin tehtäväkuvaan kuuluu koko kouluyhteisön hyvinvoinnin ja toiminnan tukeminen sekä kotien ja koulun yhteistyön tukeminen. Työn tarkoituksena on järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus sekä muut tarpeelliset toimet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi osana oppilashuollon asiantuntijaryhmää. (Peda www-sivut.) Olisi hyvä varmistaa, että varsinkin nuoremmille löytyy “tukioppilas” tai kaveri, jonka kanssa voi viettää aikaa välitunnilla ja ruokailussa. Toisinaan on tarpeen, että oppilaalla on henkilökohtainen tukihenkilö tai perheyöntekijä, joka voi auttaa kouluun lähtemisessä ja sinne siirtymisessä. Sijoitettujen nuorten kohdalla ohjaajat huolehtivat tästä yhdessä muun tukiverkoston kanssa.

Vapaa sana:

“Kyl ny ihmiset normaalistikin vittuilee toisilleen. Mul menee siin vaihees se raja, et se on niinku kiusaamista, siinä vaiheessa kun sitä tehdään niinku joka päivä sillee, et vaikka sanoo et lopettakaa nii sitä ei lopeteta. Siinä vaiheessa kun se rupee vituttamaan sillee jokapäiväisesti ja huolella sitä toista, nii sit se menee jo kiusaamiseksi.”

“Haluun et jätetään rauhaan ainaki aluks, jos se johtaa johonki pahempaan ni sitte puuttuu vasta. Koska sit se saattaa ahdistaa enemmän. Et jos ei oo niin pahaa se kiusaaminen ja puuttuu siihen ni se saattaa myös pahentaa sitä.”

4.2 Haastattelujen tulosten arviointi

Tarkoituksenani oli kartoittaa sijoitettujen nuorten tuen tarvetta koulukiusaamiseen nähden ja etsiä heidän kokemuksistaan niitä keinoja, jotka he ovat kokeneet toimiviksi hyvinvoinnin edistämisen ja voimavarojen kannalta. Haastattelun myötä selvisi, että tämän tutkimuksen otannan sijoitetuilla nuorilla ei tuen tarpeeseen koulukiusaamiseen varhaisen puuttumisen suhteen ole vastattu. Apua on saatu vasta vuosia jatkuneen kiusaamisen myötä ja nuorten vastauksista nousi, että erityisesti alakoulussa kiusaamiseen puuttumista he eivät olleet kokeneet tehokkaaksi. Nuoret toivat vastauksillaan kuitenkin esiin, että he kokevat saaneensa sijoituspaikastaan apua aina kun sitä ovat tarvinneet.

Haastattelun kysymykset koettiin paikoin haasteellisiksi ja avasin jokaista kysymystä tarkentavien kysymysten avulla. Kysymysten haasteellisuus tai nuorten vaikeus vastata haastattelun kysymysten teemoihin, saattaa johtua juuri koulukiusaamisaiheen arkaluontoisuudesta ja kysymysten henkilökohtaisuudesta - kaikille ei ole helppoa vastata näihin kysymyksiin ääneen, tai pukea kokemuksiaan sanoiksi, kun niihin liittyy mahdollisesti paljon voimakkaita tunteita ja kipeitä muistoja. Nuorten vastauksista ei siis lopulta noussut paljoa niitä keinoja, joiden olisi koettu toimivan tehokkaasti kiusaamisen loppumisen tai vähenemisen kannalta. Sillä jokaisella nuorella kiusaaminen oli jatkunut useiden vuosien ajan ja nuoret kokivat, ettei kiusaamiseen puututtu ajoissa.

Jokaisella haastattelemani nuorella vastauksista ystävät nousivat esiin tärkeänä voimavarana. Jokaisella kiusatulla ei kuitenkaan ole sitä ainuttakaan ystävää, joka puolustaisi kiusaamisen ja syrjinnän keskellä. Vastauksista tuli myös ilmi, että ystävillä ja perheellä on suuri merkitys siihen, uskalletaanko kiusaamisesta kertoa ja viedä asiaa eteen päin opettajalle tai koulun muulle henkilökunnalle. Pelko tilanteen pahenemisesta kertomisen myötä on myös läsnä. Kynnys kertoa suoraan koulun henkilökunnalle on suurempi, jos kiusatulla ei ole tukenaan ystävää, huoltajaa tai perheenjäsentä. Kiusaamiseen puuttumisen tulisi aina olla laaja-alainen prosessi, jossa otetaan huomioon jokainen osallinen. Kiusaamiseen osallisten lisäksi joudutaan mahdollisesti puhdistamaan koko luokan tai koulun ilmapiiriä, jotta ongelmasta päästäisiin vähitellen kokonaan eroon.

5 POHDINTA

Haastattelut osoittivat, että sijoitettujen nuorten tuen tarve kiusaamiseen nähden on yhä kehityksen tarpeessa. Nuoret kokivat itse haasteelliseksi löytää niitä toimivia keinoja, joita oltaisiin heidän kohdallaan käytetty, kiusaamisen vähentämiseksi tai lopettamiseksi - pitkälti johtuen siitä, että he kokivat saaneensa niukasti apua tai apu oli vääränlaista ja toimenpiteet eivät johtaneet kiusaamisen loppumiseen. Liian monilla kiusaaminen kestää jopa koko peruskoulun ajan, tämä kertoo siitä, että kiusaamiseen puuttuminen ei ole ollut riittävän tehokasta ja ennaltaehkäisevään työhön sekä kiusaamisen vastaiseen kasvatukseen ei ole käytetty niiden vaatimaa aikaa ja intensiteettiä.

Usein kouluissa keskitytään vain konkreettisesti tapahtuviin ja näkyviin vääryyksiin ja samalla unohdetaan laajempi ongelma ja kokonaisuus näiden väärin tekojen takana. Yhteisön pahoinvointi ja epätasapaino sen sisällä, saa aikaan lasten ja nuorten välistä epäoikeudenmukaisuutta ja kiusaamista. Sijoitetuilla nuorilla on usein pohjalla oma ongelmien verkostonsa, joka jo itsessään tuo haasteita tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Tilastojen mukaan he kokevat vaikean elämäntilanteen lisäksi vielä muita enemmän kiusaamista. Aiheesta kertominen on monille nuorille erittäin vaikeaa ja saattaa jäädä kokonaan pimentoon, jos kiusaamisesta ei puhuta avoimesti. Eri ympäristöissä kuten koulussa, kotona, ystävien parissa ja laajemmissa yhteisöllisissä sekä kansainvälisissä keskusteluissa olisi tärkeää ottaa kiusaaminen puheeksi, jotta jokainen lapsi ja nuori ymmärtäisi kiusaamisen vakavuuden sekä sen vaikutukset ja seuraukset koko yhteisön hyvinvointiin.

On tärkeää tukea sijoitettujen lasten ja nuorten voimavaroja sekä antaa ja opettaa heille niitä keinoja, joiden avulla he ymmärtävät, ettei kiusaamisen kohteeksi joutuminen ole kenenkään henkilökohtaisista ominaisuuksista johtuvaa vaan sen taustalla on monimutkainen yhdistelmä erilaisia kiusaajien taustaan sekä yhteisön vääristyneisiin normeihin liittyviä ominaisuuksia. Kiusaamiseen tulee tarttua herkästi, eikä vasta kun sen vaikutukset ja seuraukset ovat yksilön sekä yhteisön kannalta surullisen painavia ja kantavat pitkälle elämän eri osa-alueille ylläpitäen pahoinvoinnin kierrettä.

Kiusaamisen ytimenä on aseman hakeminen yhteisössä. Aseman hakeminen voi tapahtua kiusaamisen kautta, mutta se voi tapahtua myös myönteisesti, lasten ja nuorten vahvuuksien kautta. Toimiva tapa ennaltaehkäistä kiusaamista olisi auttaa lapsia ja nuoria tunnistamaan omat vahvuutensa, kehittymään niissä ja saamaan positiivista itsevarmuutta niiden kautta. Jos jokaisella olisi yhteisössä arvostettu ja hyväksytty asema, kiusaajalle mahdollisesti tulisi tarvetta hakea asemaa kiusaamisen keinoin. Tämä edellyttää myös, että yhteisön jäsenet antaisivat toisilleen rakentavaa palautetta ja kannustaisivat toisiaan, eivätkä keskity ainoastaan siihen mitä kukin tekee väärin ja kilpaile keskenään. Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee siis myös sijoitettujen nuorten kiusaamista ja hyvän itsetunnon omaava nuori kykenee myös arvostamaan muita. Esimerkiksi opettaja voisi koulussa luoda hyvinvointia arvostamalla jokaista omana itsenään, tunnistamalla kunkin vahvuudet ja vahvistamalla niitä kannustavan palautteen avulla.

Tiivistelmä sijoitettujen nuorten vanhemmille ja kasvatusohjaajille keinoista kiusaamisen vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi:

- Ota nuoren kertoma kiusaamisesta vakavasti, älä vähättele.
- Pyri yhteistyöhön ja luonteviini suhteisiin vanhempien kanssa.
- Puutu lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen ajoissa.
- Älä ylisuojele arkaa nuorta, rohkaise (kuitenkaan pakottamatta) liittymään vertaisryhmään.
- Auta nuorta luomaan tarvittaessa uusia ystävyys-suhteita.
- Keskustele nuoren kanssa kiusaamisesta, vaikka olettaisit, että hän ei ole kiusaaja eikä kiusattu!

LÄHTEET

Cohen, Jeffrey & Robert Brooks (2014): Confronting School Bullying; Kids, Culture, and the Making of a Social Problem. Lynne Rienner Publishers

Hamarus P, Holmberg-Kalenius T ja Salmi N (2015): Opas kiusaamisen jälkihoitoon. Jyväskylä: PS-kustannus

Hamarus (2016): Kiusaaminen. Julkaistu: Nuortenlinkki

Hangelin & Junntila (2019): Valtakunnalliset kuraattoripäivät

Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (2000): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Ikonen R, Hietämäki J, Laakso R, Heino T, Seppänen, Halme N (2017): Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

International Parenting Conference 2018 & 2019

Junntila, Niina (2015): Kavereita nolla - Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Kaltiala-Heino R, Marttunen M, Lehtonen J & Lönnqvist (2008): Psykiatria. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Kiviniemi, Kari (2001): Laadullinen tutkimus prosessina. Aaltola, Juhani. & Valli, Raine. (toim.) teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

KiVa Koulu www-sivut (2012): viitattu 07.02.2020 <http://www.kivakoulu.fi/>

Korkiamäki, Riikka (2018): Nuorten vertaissuhteet voimavarana. Tampere: TamPub.

Laki- oppilas ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 886/2017: §6. viitattu 17.02.2017 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170886>

Mielenterveystalo www-sivut, viitattu 18.02.2020 https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/mieliala_ja_ahdistuneisuushairiot/Pages/itse_vahingoittava_kaytos.aspx

MLL - Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut (2019): viitattu 02.12.2019 & 05.01.2020 & 28.03.2020 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/> & www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/

Salmivalli, Christina (2016): Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus (tiedostomuoto epub)

Suomen Mielenterveys ry www-sivut, viitattu 02.04.2020 <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta-satuttaa>

Suomen Työterveyslääkäri yhdistys r.y. (2019): viitattu 07.02.2020 https://www.ebm-guidelines.com/dtk/shk/avaa?p_artikkeli=ttl00585

Surviving Safeguarding (Annie's blog): viitattu 28.03.2020 <http://survivingsafeguarding.co.uk/2015/04/24/surviving-safeguarding-or-there-and-back-again/>

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002): Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Peda.net - Koulujen kotisivut ja verkko-oppimisympäristö, viitattu 02.04.2020 <https://peda.net/posio/opiskeluhoolto2/kuraattoripalvelut/nimet%C3%B6n-cd2f>

Yle www-sivut, viitattu 22.04.2020 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/04/28/dokumenttiprojekti-valkoinen-raivo>